

Ur *Fjärde internationalen* (Göteborg) 3/1977 [översatt från tidskriften *Inprecor* 28/4 -77]

Ernest Mandel

Eurokommunism

1. ”Eurokommunismen” och den imperialistiska borgarklassen

Den så kallade ”eurokommunismen” är i första hand uttryck för den högerutveckling som ägt rum inom Västeuropas kommunistpartier alltsedan Kominterns sjunde kongress (1935 ö a) Det är en utveckling som – med undantag för perioderna mellan september 1939 och våren 1941 och under Koreakriget – har lett in dessa partier i ett nära klassamarbete med den egna borgarklassen.

Från den här utgångspunkten kan man säga att det franska kommunistpartiets (PCF) senaste kongress är en motsvarighet till den tyska socialdemokratins Görlikzkongress. Samma sak gäller sloandet av begreppet ”proletariatets diktatur” hos de italienska, spanska, engelska, svenska och belgiska kommunistpartierna. Efter en längre period där den dagliga reformistiska praktiken kommit i allt skarpare motsättning till en formell programmatisk ortodoxi (för socialdemokraterna Erfurtprogrammet på sin tid, för de stalinistiska kommunistpartierna idag den så kallade ”marxismen-leninismens principer”) anpassades slutligen programmet till den dagliga praktiken. Revisionismen har därmed officiellt fått sin teoretiska motsvarighet.

Betyder då det här, att Västeuropas kommunistpartier präntat ned sin reformistiska praktik i programform, att de inte kommer att förändra sin praktik i någon större utsträckning? Det är sant att de partier det här gäller redan bedrivit klassamarbete under årtionden. Genom sitt deltagande i regeringsställning, genom sitt avväpnande av partisanerna och sitt aktiva stöd i återuppbygget av den borgerliga staten och av den borgerliga repressiva apparaten (även under pågående kolonialkrig) samt deltagandet i återuppbygget av den kapitalistiska ekonomin räddade de bokstavligen talat det kapitalistiska systemet i Frankrike och Italien från undergång vid slutet av andra världskriget. Precis på samma sätt som socialdemokratien i Centraleuropa gjorde efter första världskriget. Denna, de kommunistiska ledarskapens kontrarevolutionära roll, såg vi prov på redan under den spanska republiken 1936-38. Vid den här tiden gjordes visserligen allt i namn av ”försvaret av Sovjetunionen”. Idag avstår man sig öppet den marxistisk-leninistiska statsteorin. Men ändrar det egentligen något i praktiken?

För att korrekt kunna besvara frågan måste man förstå att den reformistiska urartningen hos arbetarklassens massorganisationer utgör en *process* och inte en enskild händelse, I den processen kommer den dagliga praktiken, den officiella teorin (som den bas på vilken kadreerna skolas), sättet att rekrytera medlemmar, klasskampens objektiva roll och själva sammansättningen av partiets ledarskap, kadrer och militanter att gripa in i varandra som samverkande faktorer. Vilka inte kan betraktas som oberoende element, men heller inte som någon homogen helhet.

Efter omsvängningen mot folkfronterna under 1930- och 40-talen anslöt sig den genomsnittliga militanten till de västeuropeiska kommunistpartierna *trots* deras reformistiska praktik, eftersom han eller hon identifierade sig med Oktoberrevolutionen och med Sovjetunionen som den förkroppsligade revolutionen. Idag gäller detta i allt mindre utsträckning. Tidigare fick kadreerna i de här partierna vara beredda på taktiska zick-zack-svängningar i Kominterns politiska linje (taktiken ändrades vart tredje, fjärde år). Idag har kadreerna i Västeuropas kommunistpartier, med några få undantag, uteslutande bedrivit en reformistisk taktik i tjugo, tjugofem år. I det sammanhanget utgör den programmatiska bekräftelsen av nyreformismen ett nytt betydelsefullt led i dessa partiernas högerutveckling.

Den imperialistiska borgarklassen är fullt medveten om de här förändringarna. Den attraheras inte av utsikten att ha "eurokommunisten" deltagande i regeringssammanhang. Åtminstone inte så länge den inte ställs inför en explosiv revolutionär kris. Borgarklassen har fortfarande en kvalitativt annorlunda inställning till dessa kommunistpartier, jämfört med deras inställning till socialdemokratin. Men den förstår att någonting har förändrats. En av det kalla krigets ledande ideologer, George Kennan, uttryckte det här klart i en TV-intervju som trycktes i *New York Review of Books* den 20 januari 1977: "När man talar om de italienska och franska kommunistpartierna idag, måste man ha klart för sig att det inte rör sig om samma partier som de vi hade att göra med 1947".

Under åtskilliga år har vi använt oss av begreppet "*den gradvisa socialdemokratiseringen*" när vi talat om Västeuropas kommunistpartier. Utvecklingen den senaste tiden bekräftar ytterligare den diagnosen. Det rör sig dock, som vi tidigare sagt, om en process. Även om Västeuropas kommunistpartier inte längre nöjer sig med att bara stödja den borgerliga parlamentariska demokratin¹ utan också borgarnas polis på samma sätt som den klassiska socialdemokratin, så upprätthåller de ändå specifika förbindelser med Sovjetunionen och det "socialistiska lägret". Trots den växande kritiken av den sovjetiska byråkratins inrikespolitik är deras förhållande till denna byråkrati fortfarande av ett annat slag än det som de socialdemokratiska partierna har. Och deras förhållande till den internationella imperialismen (amerikansk, europeisk och japansk) är inte på något sätt likt det som socialdemokratin upprätthåller med imperialismen.

Å andra sidan fortsätter också både Sovjetbyråkratin och det internationella kapitalet med att behandla kommunistpartierna och de socialdemokratiska partierna på olika sätt.

Att de västeuropeiska kommunistpartierna hittills inte gått över gränsen i socialdemokratiseringsprocessen förklaras först och främst av de politiska och materiella egenintressena hos dessa partiers enorma byråkratiska apparater. Byråkratin grundar sin existens på sin speciella identitet, och denna identitet är fortfarande intimt förknippad med "speciella relationer" till det "socialistiska lägret".

Om socialdemokratiseringsprocessen löpte linan ut, då skulle också grunden för kommunistpartiernas existens vid sidan om socialdemokratin försvinna. Ledarskikten inom de flesta kommunistpartierna varken kan eller vill ta denna risk (ännu). Många andra faktorer – som traditionen, fortsatta materiella förbindelser, de fördelar som kommunistpartierna har bland de stridbara grupperna inom arbetarklassen genom sitt fasthållande vid en historisk identitet jämfört med socialdemokratin, risken för att många medlemmar och sympatisörer kan komma att mjuka upp sina band med kommunistpartierna – har också betydelse när det gäller att fastställa de begränsningar för socialdemokratiseringsprocessen som har funnits ända fram till nu.

Ur historisk synvinkel är emellertid "eurokommunismen" inte bara en bekräftelse på den allt tydligare högerkurs som de flesta västeuropeiska kommunistpartierna slagit in på. Den representerar också en högerkurs under särskilda, för dem nya, betingelser. För det första ägde den rum under en period av skärpt och ibland rentav stormartad masskamp i Sydeuropa, som emellertid nått förrevolutionär och revolutionär styrka. Under dessa förhållanden markerar den totala underkastelsen under den borgerliga parlamentariska demokratin och klassarbetet (som också sker visavi storkapitalet, som i Italien) en skarp och öppnare riktning på klassförräderi än tidigare. Den senaste tidens händelser i Italien är ett klart prov på detta. På samma sätt som socialdemokratin efter 1914 är "eurokommunismen" beredd att offra, inte

¹ Efter demonstrationerna och aktionerna i Bologna i februari och mars i år deklarerade en av italienska kommunistpartiets ledare på ett centralkommittémöte (14 mars): "I motsats till på 50- och 60-talen... inkallas i dag polisen för att försvara den demokratiska ordningen mot... fienderna till det demokratiska systemet".

bara den revolutionära klasskampen, utan också lönearbetarnas omedelbara intressen på klassförsoningens altare ("för att med alla medel undvika en kraftmätning").

Man kommer inte ifrån tvånget att krossa såväl borgarklassens statsapparat som deras repressiva apparat – om nödvändigt med våld – om man ska kunna förhindra att dessa används för att försvara privategendomen. Något som de alltid används till även om det sker mot det demokratiskt uttryckta önskemålet hos folkflertalet. Detta är den erfarenhet som dessa partier inte dragit av det chilenska exemplet. Tvärtom, har man skrivit under på den gamla socialdemokratiska "lärdomen" att man måste undvika en avgörande styrkemätning med borgarklassen.

När klassmotsättningarna hårdnat och de politiska krafterna polariserats i samband med en förrevolutionär eller en revolutionär situation, då blir slutsatsen av denna "lärdom" enkel: Lägg lock på arbetarnas mobilisering, även om det splittrar de arbetande och avvärjar stora delar av arbetarklassen, lyckas man på ett framgångsrikt sätt tillämpa en sådan linje kan det bara leda till seger för kontrarevolutionen.

Å andra sidan är det *avgörande* skälet till "eurokommunisternas högerkurs inte längre ett ovillkorligt underordnande under sovjetdiplomatin behov. Eller, med andra ord, under Sovjet-diplomatin intressen, som fallet var 1935 eller efter nazi-imperialismens attack på Sovjetunionen. Strävan att bryta sig loss ur den inhemska politiska isoleringen, att bryta den parlamentariska isoleringen, att söka uppnå enhet med socialdemokratien och den liberala småbourgeoisin är den här gången de avgörande faktorerna. "Eurokommunismens" ändrade kurs är alltså på intet sätt ett svar på någon order från Moskva som skulle ha utgått till de olika länderna mer eller mindre samtidigt. Kursändringen ägde rum med flera års mellanrum i länder som Italien, Sverige, Frankrike, Spanien och Storbritannien. Detta visar att nationella och inte internationella faktorer varit avgörande.

Naturligtvis utgör de västeuropeiska kommunistpartiernas högersväng i och för sig inte något orosmoment för Moskva. Den ryms inom ramen för den "fredliga samexistens" och "detentens"² politik. Det vill säga i de intressesfärer för kapitalet och sovjetbyråkratin som fastställdes i Jalta och Potsdam. Men även om man inte öppet motsätter sig den, så betraktas ändå denna omsvängning med en viss oro från sovjetbyråkratins och från de östeuropeiska satelliternas håll. Det finns flera skäl till det. Inget har dock något som helst med Brezjnevs och hans vänners vördnad för "proletariatets diktatur" att göra.

Ett av skälen är att det klassarbete som "eurokommunismen" bedriver medför risk för att "eurokommunisterna" i händelse av en konflikt mellan Sovjetunionen och den västeuropeiska imperialismen, tar ställning för sin egen borgarklass och emot Sovjetunionen. Detta eftersom klassarbetet uteslutande drivs av elektoralistisk³ och parlamentaristisk opportunistik – dvs med sikte på en ökad integration i borgarstaten och i det borgerliga samhället – och inte utifrån några dolda politiska manövrer hos Kreml.

Än så länge kan man bara göra antaganden i den här riktningen. Utvecklingen har ännu inte gått så långt som till att bekräfta eller förkasta dessa teorier. Men förlusten av verkligt betydelsefulla politiska redskap i den västeuropeiska inrikespolitiken skulle vara ett allvarligt bakslag för Sovjetunionen. Att en sådan fara, åtminstone potentiellt, existerar står nu klart för Kreml.

Trotsky förutsåg den här situationen redan 1935. Även om han hade fel vad beträffar tidpunkten. I en artikel med rubriken "En ny lärdom. Efter den imperialistiska 'freden' i

² Överenskommelsen mellan USA och Sovjet om en internationell avspänningspolitik som i stort sätt accepterar status quo mellan maktblocken och deras intressesfärer.

³ En politik som lägger tonvikten vid parlamentariska val.

München” gjorde han följande kommentar över utvecklingen i de västeuropeiska kommunistpartierna. Den kan tjäna som en grundläggande utgångspunkt för förståelsen av ”eurokommunismen”:

”Vad gäller det före detta Komintern så består dess samhälleliga grundval strängt taget av två sidor. Å ena sidan lever den på stödet från Kreml, underkastar sig dess order, och i detta avseende är varenda före detta kommunistisk byråkrat en yngre bror och underordnad till de sovjetiska byråkraterna. Å andra sidan får före detta Kominterns olika partiapparater näring från samma källor som socialdemokratin, det vill säga från imperialismens superprofiter. De kommunistiska partiernas tillväxt under senare år, deras inträngande i småbourgeoisiers led, deras inträdande i statsapparaten, fackföreningar, parlament, kommunstyrelser, etc har mycket starkt ökat deras beroende av den nationella imperialismen på bekostnad av deras traditionella beroende av Kreml..

För tio år sedan förutspådde vi att teorin om socialismen i ett land med nödvändighet måste leda till en ökning av de nationalistiska strömningarna inom Kominterns sektioner... Idag kan vi med säkerhet förutsäga att det har inletts ett nytt skede. De ökade imperialistiska motsättningarna, den uppenbart näraliggande krigsfaran, och Sovjetunionens lika uppenbara isolering måste oundvikligen stärka de *centrifugala nationalistiska tendenserna* inom Komintern. Var och en av dess sektioner kommer att börja utveckla en patriotisk politik till sin egen nytta. Stalin har försonat kommunistpartierna i de imperialistiska demokratierna med sina nationella borgarklasser. Detta skede är nu genomgången. Den bonapartistiska kopplaren har fyllt sin roll. Hädanefter kommer de kommunistiska chauvinisterna att bli tvungna att bekymra sig om sina egna hemman, som ingalunda alltid sammanfaller med 'försvaret av Sovjetunionen'.” (*Writings of Leon Trotsky 1938-39*, Pathfinder Press, New York, s 70-71).

2. ”Eurokommunismen” och sovjetbyråkratin

Men mera betydelsefull är den oro som sovjetbyråkratin känner inför de framtida förbindelserna mellan ”eurokommunisterna” och Sovjetunionen och det ”socialistiska lägret”, är Kremls fruktan för och motvilja mot ”eurokommunisternas” försynta kritik av de grävsta uttrycken för det byråkratiska förtrycket, det gäller till exempel fördömandet av invasionen i Tjeckoslovakien 1968, fördömandet av interneringen av politiska meningsmotståndare i ”psykiatriska kliniker” i Sovjetunionen, fördömandet av angreppen på demokratiska fri- och rättigheter, stödet till Charta 77 i Tjeckoslovakien, den mjuka kritiken av undertryckandet av strejkerna i Polen och det milda fördömandet av förvisningen av Wolf Biermann från Östtyskland och berövandet av hans medborgarskap.

Vad vi har att göra med är ett fenomen som revolutionära marxister allt starkare betonat i sin analys av stalinismens kris sedan 1948. Det är något som andra strömningar, kritiska mot Sovjetunionen, inte har förstått (åtminstone inte till fullo), nämligen det faktum att sovjetbyråkratin ännu inte klippt av navelsträngen med den internationella arbetarrörelsen och därmed inte heller till den internationella arbetarklassen. Som en följd har allt som händer i kommunistpartierna *utanför* Sovjetunionen och ”folkdemokratierna”. Under särskilda förhållanden kan dessa få skadliga konsekvenser och rentav bli verkligt hotfulla för stabiliteten i det byråkratiska sovjetstyret.

I Östeuropa och i Sovjetunionen tar man sniket emot ”eurokommunisternas” uttalanden om politisk pluralism och demokratiska rättigheter. *Inte* för att de samtidigt erkänner kapitalismen och det nuvarande politiska styret i *Östeuropa och Sovjet* (med andra ord ses de som alternativa modeller för arbetarstater). Häri ligger ”eurokommunismens” väldiga, objektiva, explosiva potential för Kremls vidkommande.

När Jimmy Carter kräver mänskliga rättigheter i Sovjet eller när Solzjenitsyn släpar Oktoberrevolutionen i smutsen är det bara sovjetbyråkratins inrikespolitik som drar fördel. Sådana angrepp tillåter byråkratin att paralysera sin egen arbetarklass genom att ställa alternativen: Antingen massiv arbetslöshet som i kapitalistländerna eller ett byråkratiskt maktmonopol.

Men när Berlinguer, Carrillo och Marchais försynt talar sig varma för ”politisk pluralism i bygget av socialismen”, då har förhållandena ändrats till Kremels nackdel. Antingen måste man gå ut och förklara att de största kommunistpartierna i den kapitalistiska världen har gått över till imperialistlägret. Eller så måste man erkänna att det för arbetarklassen finns alternativ till den stalinistiska och efterstalinistiska maktmodellen. Att välja endera av dessa förklaringar skulle underminera Kremels politiska auktoritet och klart vidga manöverutrymmet för oppositionen i Sovjet och i ”folkdemokratierna”. Från den här utgångspunkten kan man påstå att ”eurokommunismen” blottlagt en klar spricka i den internationella stalinistiska apparaten. Och även fördjupat denna apparats kris, särskilt när det gäller dess förhållande till massorna i Sovjet och i ”folkdemokratierna”. På det viset påskyndar den utvecklingen mot en politisk revolution.

Men är det då inte motsägande att påstå att ”eurokommunismen” först och främst består i en högersväng i och med dess anpassning till den västeuropeiska socialdemokratin, till småbourgeoisin och till en del till storkapitalet? För att lösa denna skenbara motsättning räcker det med att formulera frågan på ett annat sätt: *Hur kommer det sig* att de västeuropeiska kommunistpartierna nu allt häftigare kritiserar inrikespolitiken och förtrycket under sovjetbyråkratin (även om det fortfarande sker på ett helt otillräckligt sätt)? Är det i första hand för att tillfredsställa Västeuropas borgerskap, ett sätt att tränga in i det borgerliga ”salongslivet”? En sådan tolkning vore alltför enkel.

Som vi redan har visat ligger det huvudsakligen en elektoralistisk politik bakom ”eurokommunismens” taktiska kursändringar under de senaste åren. Det rör sig om en strävan att ta sig förbi en del speciella hinder som ligger i vägen för att man ska kunna nå nya väljare (men också till en viss del anhängare i fackföreningsrörelsen). Från den här utgångspunkten finns det ingenting som talar för att ”eurokommunisternas” kritik av de repressiva förhållandena i Sovjet skulle vara avsedda att vinna borgerliga eller ”övre-medelklassröster”. Den opportunistiska elektoralistiska politiken riktar sig till arbetarklassen och till de stora mellanskikten. Det är också bland dessa grupper som de starkaste kommunistpartierna (särskilt de italienska, franska och spanska) kan nå störst framgångar med sin ”eurokommunism”. Med andra ord är den växande kritiken av sovjetbyråkratin i första hand en eftergift för den västeuropeiska arbetarklassen och inte för den västeuropeiska borgarklassen.

Man kan försöka rycka undan grunden för den här analysen genom att visa på det reformistiska och socialdemokratiska inflytandet inom arbetarklassen, dvs på den inom arbetarklassen förhärskande borgerliga eller småborgerliga ideologin. Otivelaktigt ryms det ett visst mått av sanning i ett sådant påpekande, men som sagt bara ett visst mått! Faktum är att det i Italien är kommunistpartiet och inte socialdemokratin som har hegemoni inom arbetarklassen och arbetarrörelsen sedan år tillbaka. Och det är svårt att påstå att Spaniens stridbara arbetarklass under de senaste åren utvecklats under enbart reformistisk ledning.

Tvärtom, i den utsträckning som det rör sig om ett uppsving i arbetarkampen i södra Europa och i viss mån i andra europeiska länder, så åtföljs detta uppsving av en tilltagande anti-kapitalistisk och anti-klassamarbetsriktning bland breda skikt av arbetare. Under dessa förhållanden är ”eurokommunisternas” kritik av Kreml till största delen inte en eftergift åt borgerlig ideologi och borgerligt inflytande inom arbetarklassen. I stället är det *en eftergift till den antibyråkratiska inriktningen hos genomsnittet av de medvetna och stridbara arbetarna*. En riktning som är bra mycket starkare idag än det varit i det förflutna.

Härav följer att vi måste betrakta den här aspekten av ”eurokommunismen” som något positivt och inte som något negativt. Det skulle milt uttryckt vara paradoxalt om de revolutionära marxisterna som i årtal fördömt sovjetbyråkratins brott mot den egna arbetarklassen och mot arbetarna i Östeuropa, plötsligt skulle börja tveka när ett litet eko av den här kritiken hörs från

ledarna för flera av de officiella kommunistpartierna i väst. Det vi måste fördöma hos "eurokommunisterna" när det gäller *den här frågan*, är inte någon påhittad kapitulation inför imperialismen, utan i stället inkonsekvensen och det bristande modet att fullfölja kritiken. En objektiv kritik av stalinismen, som i Ellensteins⁴ anda försöker förklara allt med "historiska förutsättningar". Ett vagt krav på en "politisk pluralism" som inte klart uttalar sig för rätten att bilda olika sovjetpartier som det arbetande folket i Sovjet och Östeuropa önskar, inklusive oppositionspartier och oppositionspress. En bekännelse i förbifarten till "socialistisk demokrati" utan att klart och tydligt kräva en demokratisk regim grundad på arbetarråd, dvs fria och demokratiskt valda råd som ryggraden i ett system för arbetarnas självstyre. Allt detta gör att den nuvarande kritiken från "eurokommunisterna" mot de rådande politiska förhållandena i öst bara blir osammanhängande och knappast trovärdig. Bara en marxistisk förklaring av sovjetbyråkratin som ett privilegierat socialt skikt; bara en förklaring av stalinismen som grundad på denna byråkratis materiella intressen; bara en förståelse för samspelet mellan detta politiska system och problemen i vilket annat samhälle som helst som befinner sig halvvägs mellan kapitalism och socialism, med dess specifika produktionsförhållanden och dess motsättningar och dynamik, kan förklara förhållandena i Sovjetsamhällets bas och överbyggnad. Och endast utifrån en sådan analys kan man vetenskapligt fastställa perspektiven för kampen för att bryta byråkratins maktmonopol, kampen för arbetarmakt och för den politiska revolutionen.

Allt detta saknas hos "eurokommunismen". Därför kritiserar vi "eurokommunismens" teser om sovjetsamhället. Däremot har dialogen med dess kader och medlemmarna i de här frågorna blivit lättare idag än den varit tidigare. Detta är ett verkligt framsteg och inte någon tillbakagång.

Inbitna sekterister som vill förneka detta låter påskina att "eurokommunismen" antingen bara är ett cyniskt trick av Kreml för att underlätta den "internationella detenten"⁵ eller också ett totalt uppgivande av "försvaret av Sovjetunionen". Det första argumentet är löjligt. Tror någon på allvar att Kreml skulle ha gett Carillo, Marchais och Berlinguer order att kritisera Kreml? Det andra argumentet leder till farliga slutsatser. För i verkligheten finns det idag ingen motsättning mellan imperialismen och sovjetsamhället som sätter återupprättandet av kapitalismen som en omedelbar möjlighet. Varken i Tjeckoslovakien eller i Polen och ännu mindre i Sovjetunionen. I stället finns det motsättningar mellan sovjetbyråkratin och delar (eller majoriteten) av det förtryckta, underkuvade och uppsplittrade arbetande folket. Inte på något sätt leder dessa motsättningar till en strävan att återupprätta privategendomen (bara de mest hopplösa idioter går på det grova förtal som byråkratin sprider i den här frågan). Och i konflikten mellan byråkratin och arbetarklassen står vi till hundra procent på arbetarklassens sida, oavsett deras ideologiska nivå (och om den skulle vara låg och splittrad så beror det på den byråkratiska diktaturen, och den kan därför inte höjas förrän i samband med den process som kommer att störta diktaturen). De som jämsätter motsättningen mellan byråkratin och massorna med en konflikt mellan sovjetsamhället och det internationella kapitalet har kapitulerat för stalinismen.

3. "Eurokommunismen" och arbetarklassen i Västeuropa

Den programmatiska och politiska högerkrisen hos "eurokommunismen" sammanfaller tidsmässigt med ett uppsving i masskampen och en skärpning av den sociala krisen, åtminstone i de länder i Sydeuropa som har starka "eurokommunistiska" partier. Det förhållandet gör att vi på allvar måste räkna med den motsättning som ligger i att "eurokommunisterna" samtidigt tvingas göra eftergifter åt ett reformistiskt småborgerligt

⁴ Ellenstein, nutida teoretiker i franska kommunistpartiet

⁵ Se not 2

tryck från höger och ett antibyråkratiskt tryck från vänster. En förståelse av det här speciella draget hos "eurokommunismen" möjliggör också en förståelse för av dess interna motsättningar. Detta gäller särskilt motsättningarna i dess dynamik. Och denna analys ger oss en mera fullständig förståelse för dessa fenomen än om vi uteslutande studerar "eurokommunismen" utifrån bandet till Sovjetunionen.

Den klassiska stalinismen var ett inåt slutet system som uttryckte en särskild social logik (även om det var en logik som tog sitt uttryck i totalitärt vansinne). Den kan sammanfattas på följande sätt: Sovjetunionen var fäderneland för de arbetande massorna i hela världen, världsrevolutionens huvudstad. Alla intressen tillgodosågs av det "ryska kommunistpartiets leninistiska centralkommitté" med dess allsmåttige generalsekreterare i spetsen. Varje kritik av centralkommittén eller av generalsekreteraren var därför automatiskt ett utslag av politiskt inflytande från fiendliga sociala klasser, och i sista hand ett uttryck för förräderi mot arbetarklassen. Var och en som inte ovillkorligt ställde upp bakom Stalin var 'objektivt' emot socialismen och för imperialismen.

Åtminstone för den tjugonde partikongressen⁶, om inte redan från Titos återupprättande eller rentav från brytningen med Tito, har det uppstått fler och fler läckor i det här slutna systemet. I och med "eurokommunismen" återstår nu knappast något att rädda. Nu accepteras det öppet eller implicit att man kan kvarstå inom "den internationella arbetarrörelsens läger" samtidigt som man skoningslöst kritiserar sovjetledningens politik på många områden. Samtidigt erkänner man, öppet eller implicit, att sovjetsamhället långt ifrån att vara "arbetarnas paradys" uppvisar många egenskaper som *inget* av de "eurokommunistiska" kommunistpartierna skulle vilja införa i sitt eget land. I händelse av att kapitalismen störtas där. I stället för en räcka stela dogmer hör vi idag allt fler kritiska frågor ställas och blygsamma krav på öppna diskussioner framföras (i vilka vi måste delta så aktivt som möjligt. Vi har kommit bra mycket längre i dessa frågor och nått fram till mera betydelsefulla marxistiska slutsatser än någon annan riktning inom den internationella arbetarrörelsen).

Men det existerar ingen kinesisk mur mellan den påstådda ofelbarheten hos den "store Stalin" och den påstådda ofelbarheten hos de "små Stalins" som finns på den nationella, den regionala och på den lokala nivån. Om ledningen för SUKP kan göra misstag så kan också ledningen för kommunistpartierna i Italien, Frankrike eller Spanien göra det. Strävan att kritiskt granska Sovjetbyråkratins nuvarande politik (där man börjar med att studera *deras* förståelse av *sin* egen historia).

Med andra ord så vidgar "eurokommunismens" dynamik tvivelaktigt *möjligheterna till arbetardemokrati* och för en fri diskussion både internt och offentligt inom den väst-europeiska arbetarrörelsen. Detta gäller såväl i de västeuropeiska kommunistpartierna som i de massorganisationer, särskilt fackföreningar, som kontrolleras av dem. Man kan inte i all evighet erkänna pluralismen i staten och i samhället (inklusive i den framtida arbetarstaten) och samtidigt hålla fast vid dogmen om det monolitiska partiet och ännu mindre vid dogmen om den monolitiska fackföreningen.

Men det objektivt sett större utrymme som arbetardemokratin fått igenom "eurokommunismen" kolliderar med de objektiva och i synnerhet med de subjektiva konsekvenserna i "eurokommunismens" högersväng. Det går inte att tala sig varm för "tålmod" och "demokrati" och samtidigt vänta sig att åtstramningspolitik (som i Italien) eller påtryckningspolitik (som i Spanien) ostraffat kan påtvingas stridbara arbetare. Därför leder "eurokommunismen", åtminstone under en period av stegrad masskamp, till en ökad uppsplittring både inom de KP-

⁶ Den kongress i Sovjet som brukar utpekas som den stora vändpunkten som "avstaliniseringens kongress" (enligt dagens moskvatrogna), eller som "den kongress då revisionismen definitivt segrade i det sovjetiska kommunistpartiet" (enligt maoisterna).

ledda fackföreningarna och inom själva kommunistpartierna (framförallt bland ungdomen och arbetarmedlemmarna). Det får också till följd att väsentliga delar av de medvetna arbetarna börjar ifrågasätta den byråkratiska kontrollen, och ökade krav på rätten att bilda tendenser inom kommunistpartierna, fackföreningarna och massorganisationerna kommer till uttryck. Skillnaden framstår klart om man jämför resultaten av Berlinguers kurs 1974-75 med Togliattis politiska linje i de stora industriområdena i Norditalien 1943 till 1947.

Förutom att arbetar- och fackföreningsbasen gjort uppror mot den kurs som Berlinguer slagit in på, så har kommunistpartiets centralkommitté själv delats upp i tre tendenser. En "högerlinje" kring Amendola, en "centerlinje" runt Berlinguer och en "hård linje" med Cossuta och gammelstalinisten Luigi Longo i spetsen. Ett liknande fenomen har uppstått i det spanska kommunistpartiet, där en "vänsterriktning" kring Camacho kommit på kollisionskurs med den "högerriktning" som förespråkade att arbetarkommisionerna skulle upplösas. Efter förhandlingar med högern slöt till slut "centern" kring Santiago Carillo upp på Camachos i den här frågan.

Vi har inga som helst illusioner om att den stalinistiska byråkratin skulle vara förmögen till en "självreformering". Varken i Sovjetunionen eller i de "eurokommunistiska" masspartierna i Västeuropa. Dessa partier kan inte "under massornas tryck;/ omvandlas till revolutionära eller centristiska partier. Men vi är fullkomligt övertygade om att de lättnader som håller på att uppstå när det gäller den byråkratiska kontrollen (som en följd av "eurokommunismens" dynamik) kommer att föra med sig ett nytt och allvarigare krisläge i dessa partier. Vilka uttryck kommer den här krisen att ta sig? Vilka grupper av militanta kommunistiska arbetare och ungdomar kommer att lyckas bryta med den byråkratiska apparaten? I vilken utsträckning kommer den ökade oppositionen i de här partierna att begränsa ledningens manöverutrymme? De här frågorna kan bara avgöras av styrkeförhållandena. Och i sista hand kommer såväl massornas aktiviteter som den roll de revolutionära marxisterna spelar, både i masskampen och i den programmatiska och politiska debatten, att få avgörande betydelse för att fastställa dessa styrkeförhållanden.

I länder som Italien, Frankrike och Spanien har "eurokommunisternas" trumfkort hittills varit att de i massornas ögon kunnat uppvisa en *trovärdig politisk helhetsstrategi*. Det reformistiska innehållet i denna strategi lägger man inte märke till i samma utsträckning (och man ser inte allvarligt på det; storkapitalets antikommunistiska kampanjer spelar en viktig roll i att dölja det för de breda massorna). Det som tilltalat arbetarna, och i viss mån fortfarande gör det, är det faktum att de för första gången sedan 1968 ser en möjlig utväg ur den politiska blockering som varat i årtal. Något som massorna instinktivt eller undermedvetet förknippat med senkapitalismens fördjupade sociala kris. "Vänsterunionerna kommer att få fler och fler röster. Efter två eller tre försök kommer de att få majoritet i parlamentet. När det sedan kommer till en kraftmätning så kommer de att ha ett bättre utgångsläge". På det här viset uppfattar de breda massorna "eurokommunismen". På samma sätt uppfattades Kautskys "utnötningsstrategi" av de tyska arbetarna och Eber-Scheidemanns "lång-tids-taktik" (de bägge historiska föregångarna till "eurokommunismen").

Men ju mer skärpta senkapitalismens ekonomiska svårigheter blir, ju hårdare arbetsköparnas attacker blir mot de ställningar som arbetarklassen uppnått och ju mer den sociala krisen och klassmotsättningarna skärps, desto snabbare kommer sanningens ögonblick för den här strategin. Något samarbete med borgarklassen, grundat på reformer, är inte längre möjligt. För att inte tala om den "historiska kompromissen". Samarbete skulle kräva nya uppoffringar av arbetarklassen för att höja profitkvoten. Det spelar därför ingen roll hur positivt och trovärdigt massorna uppfattar "vänsteralternativet". De kommer att vara allt mindre benägna att gå med på att offra sin levnadsstandard och sina demokratiska friheter för att uppnå detta. De kommer oundvikligen att hamna på kollisionskurs med kommunistpartierna i den här frågan. Och den

kollisionen kommer att föra med sig en allvarlig kris för "eurokommunismen". Just som en följd av dess egen ideologisk-politiska dynamik.

En negativ utgång av den här krisen – det vill säga att arbetarna lider nederlag i klasstrider mot arbetsköparna och borgarstaten som en följd av att deras kamp splittrats av kommunistparti-byråkratin och av bristen på ett politiskt alternativ – kommer att medföra en förskjutning i styrkeförhållandena till storkapitalets fördel. Detta kan få allvarliga följder. För att arbetarklassen ska gå segrande ur den här krisen (något som är otänkbart utan att ett nytt revolutionärt ledarskap genomgår en kvalitativ förstärkning) krävs att stora grupper av arbetare deltar i antikapitalistiska aktiviteter, självorganisering och i en politisk strejk *i strid med* "eurokommunisternas" intentioner. Detta skulle lägga vägen öppen för en socialistisk revolution i Västeuropa. Hur det än går så är "eurokommunismens" strategi bankrutt.

Många uppriktiga kommunistiska arbetare, ungdomar och intellektuella som av "eurokommunismen" uppmuntrats i sin kritiska inställning till stalinismen, kommer i framtiden att kämpa i första ledet för sina klassintressen, för den socialistiska revolutionen. En fast och principiell inriktning på aktionsenhet för omedelbara krav och för övergångskrav som motsvarar massornas brännande behov, kombinerat med en tålmodig och pedagogisk förklaring av stalinismens grunddrag, vårt program för socialistiska rådsstrukturer och vår alternativa strategi är de viktigaste medlen för att få dem över till våra skaror. "Eurokommunismen" är bara en övergångsstation, utan tidtabell. För sanna kommunister finns ingen annan väg än leninismen, Fjärde Internationalens väg.

15.4.1977